

Inhoud

Proloog – Kappersvragen, kankervragen 9

- 1 Hoe de boel erbij hangt 37
- 2 Ballen zijn als Sinterklaas 65
- 3 Mannelijk oersap 102
- 4 Eunuchen en olifantenkanaries 128
- 5 De grootste castreur van Nederland 157
- 6 Het Lance Armstrong-effect 186

Epiloog – Een echte man heeft geen fornuisje 196

Verantwoording 203

Dankwoord 207

Noten 209

PROLOOG

Kappersvragen, kankervragen

Een maand na de operatie zat ik bij de kapper, die ik al wat langer kende. Hij vertelde een uitgebreid verhaal over datingapps die hij tijdens de eerste lockdown had gebruikt. Het ging over contacten die niet meer reageerden op zijn berichten en over knappe gespierde mannen die hij niet krijgen kon. Hij knipte, geheel volgens de zoveelste retro-mode van dat jaar, mijn vers gewassen haar in nonchalante jarennegentiggordijntjes.

‘Hoe is het eigenlijk met jou?’

Achteraf gedacht had ik natuurlijk kunnen zeggen dat het prima met me ging. Dat het wel druk was met werk, maar dat het fijn was dat het lekker weer was en dat het me goed deed dat de cafés weer open waren. Straks kon ik lekker uitrusten tijdens de vakantie. Niets te klagen, hoor. Prima, ja lekker wel. Ik had kunnen vragen of hij nog leuke plannen had de komende tijd en zo de aandacht snel weer van me af kunnen leiden.

Maar ik gaf antwoord. Kort en zakelijk begon ik hem te vertellen wat er met me was gebeurd in de weken daarvoor. Dat is een vaardigheid die je steeds beter onder de knie krijgt naarmate je een ingrijpend medisch verhaal vaker hebt verteld. Het is het beste om een korte samenvatting te

geven van de feiten. Sta vooral niet te lang stil bij je diepe angsten en ga voorbij aan enige vorm van existentiële twijfel. Aarzel niet om de gebeurtenissen kleiner te maken dan ze waren. Je wilt immers je gesprekspartner niet al te erg shockeren, niet als een smalltalkdementor alle lucht uit het gesprek zuigen. Laat zo veel mogelijk medische details weg en zorg dat er snel weer ruimte komt om over iets anders te praten. De mensen schrikken nu eenmaal snel als het woord ‘kanker’ valt. De kapper ook; in de spiegel zag ik zijn gezicht vertrekken.

Ik paste mijn eigen lessen efficiënt toe en vatte de ziekenhuisbezoeken dus samen in een kort nieuwsbericht, zoals ik het op de nieuwsredactie waar ik na mijn studie werkte had geleerd. Zo veel mogelijk informatie, zo weinig mogelijk interpretatie. Wie, wat, waar, wanneer en hoe. Geen wollige zinnen of overbodige bijvoeglijke naamwoorden: die geven al te veel kleuring. Een goed nieuwsbericht is oprolbaar: je moet aan de onderkant kunnen schrappen, zonder dat de lezer informatie misloopt.

‘Dus, het komt erop neer dat ik nog maar één testikel over heb,’ sloot ik mijn bericht af.

De kapper knikte. ‘Jeetje. En voel je je nu minder man?’

Het was begonnen met een paar chaotische junidagen, waarin ik op maandagochtend de huisarts aan mijn balzak liet voelen. Hij had me door omstandigheden geen hand gegeven, maar ik had toch mijn broek laten zakken. Blijkbaar kan dat: je ballen laten bevoelen door iemand die jou geen hand heeft gegeven. Hij knikte.

‘Ik begrijp wat je bedoelt. Ik voel inderdaad wat spanning.’

Met mijn broek weer aan mocht ik tegenover hem gaan zitten.

‘Maak je maar niet al te veel zorgen. Het is vast geen kanker; het kan van alles zijn: een cyste, een hydrocele of een ontsteking. Soms ontstaat dat, dat hoort erbij.’

Ik haalde diep adem en voelde me een ingebeelde zieke. Zo’n *snowflake* van een patiënt die zich bij ieder knobbeltje meteen een onherroepelijke dood in zijn hoofd haalt. Ik had er al over nagedacht of ik Steven zou instrueren over hoe mijn uitvaart eruit zou moeten zien, of juist niet. Ik neigde naar het tweede.

‘Laat morgen maar wel even een echo maken,’ zei de huisarts. ‘Dan weten we het echt zeker.’

Op dinsdagochtend smeerde een radioloog die me ook geen hand had gegeven mijn balzak in met gel, nadat ze me een klein handdoekje had gegeven.

‘Leg dat maar over de penis.’

De penis. Niet: je penis. Of jouw penis. Of desnoods uw penis. Ik vroeg me af of de radioloog expres een lidwoord had gebruikt, al was het maar vanwege de ironie van de term ‘lidwoord’ in deze situatie. ‘De penis’ heeft een soort professionele distantie in zich.

‘Leg dit lapje maar op je lul,’ had ook zeker gekund, maar was niet bevorderlijk geweest voor de plechtige sfeer in de echokamer. De handdoek was nieuw en zacht, en had een vage wasmiddelgeur. Ik dacht dat ik de doek over de penis moest leggen om te voorkomen dat we ons allebei opgelaten voelden. Daardoor voelde ik me erg opgelaten.

De radioloog keek gespannen naar het scherm en liet

het echoapparaat met lichte druk over mijn linkerbal glijden.

‘Ik vergelijk deze bal even met rechts,’ zei ze.

Ik wist niet of ik moest knikken. Ze keek nog eens goed naar het scherm.

‘Ik moet even overleggen.’ Ze liep naar de deur. ‘Ik ben zo terug.’

Daar lag ik dan, met uitzicht op mijn zwart-wit gestreepte boxershorts van een hip en duurzaam Amsterdams onderbroekenmerk met jolige marketingleuzen. *It's on the inside what counts*, stond er.

‘Je had je wel weer mogen aankleden,’ zei de radioloog toen ze na wat een eeuwigheid had geleken terugkeerde en schrok van mijn blote ballen en de penis.

Ik schoot in de lach, maar de radioloog vond het duidelijk geen moment om te lachen.

‘Je kunt gelijk terecht bij de uroloog. Veel succes.’

De uroloog hield een etage hoger kantoor en had een open en vriendelijk gezicht. Ze wilde even voelen.

Daar gaan we weer, dacht ik.

Ik liet mijn onderbroek zakken en ging liggen. *It's on the inside what counts*. Ze voelde aandachtig en naar mijn smaak iets te hardhandig, terwijl ze naar het plafond keek. Een beetje op dezelfde manier als wanneer je in je tas iets zoekt zonder echt in die tas te kijken.

‘Kleed je maar weer aan.’

Even later, toen ik aangekleed en wel weer tegenover haar zat, begon ze te vertellen over statistiek.

‘Op dit moment durf ik het niet met zekerheid te zeggen, maar meestal is een en een twee.’

Ik knikte maar; ik kon daar geen speld tussen krijgen.

‘We moeten daarom snel handelen, je wilt hierbij gewoon geen risico’s lopen. Maar de overlevingskansen zijn goed.’

Overlevingskansen – ik spitste mijn oren.

‘Ik heb het sterke vermoeden dat je zaadbalkanker hebt.’

Ik hoorde alleen nog dat woord en werd licht in mijn hoofd. Zaadbalkanker, balkanker, kanker.

‘Gaat het? Wil je wat drinken?’ vroeg de uroloog. Ze riep een verpleegkundige, die een kop automaatcappuccino voor me haalde die ook een beetje naar Cup-A-Soup smaakte. De uroloog begon me gerust te stellen.

‘De behandelkansen zijn over het algemeen goed, bijna iedereen overleeft dit.’

Ik vond het nog steeds verontrustend, en het hielp niet dat ze daarna vertelde dat ik snel mijn zaad moest laten invriezen.

‘Je kunt door de behandeling onvruchtbaar raken. Dit is niet het moment om keuzes te maken over een kinders. Je hebt al genoeg aan je hoofd.’

Het klonk nuchter, maar mijn hoofd sloeg gelijk vier stappen over, om te blijven hangen in een paniekerige schreeuw.

Wil ik eigenlijk kinderen?

Tot dat moment, een paar minuten over halfelf in een klein ziekenhuis nabij station Amsterdam Sloterdijk, was dat een vraag waar ik waarschijnlijk wat bevreemd om had moeten lachen. Ik was toch queer? En bovendien had ik het daar veel te druk voor. Hoewel er die maanden een gekmakend virus door de wereld trok, was ik er op dat moment van overtuigd dat diezelfde wereld aan mijn voeten lag.

Op mijn laatste verjaardag hadden mijn vrienden me

toegezongen op de melodie van *We are the champions*.

‘Zevenentwintig, zevenentwintig – het was al zo mooi, en het wordt nog veel mooier – na vandaag.’

Ik had wuivend blond haar, een set flinke linkse meningen, een prachtige geliefde en een appartement vol boeken aan een luidruchtig Amsterdams plein. Een voor velen geprivilegieerd bestaan leidde ik, ook al werd ik heus wel eens uitgescholden op straat als ik met Steven hand in hand liep.

Van die opgewekte *champion* die zéker niet nadacht over kinderen, bleef niet zoveel meer over in de spreekkamer. Gedwee knikte ik, om te laten zien dat ik óók vond dat zaad invriezen wel zo veilig was. Zo gaat dat met medische gesprekken: ineens gaat het om statistiek, ratio, verstandige keuzes op basis van kansberekening en jarenlang onderzoek. Wie je bent, wat je voelt en waarvan je in gierende paniek raakt: dat komt allemaal later wel weer. Plotseling moet alles snel en gehaast – om erger te voorkomen.

Op dat moment verscheen er voor mijn gevoel in knipperend paars neonlicht het woord ‘patiënt’ op mijn voorhoofd. Ik wist precies hoe laat het was. Vanaf nu zou ik niet meer zelf over mijn lijf gaan, maar mensen die daarvoor doorgeleerd hadden. Die gespecialiseerd waren en wisten waar ze over spraken.

‘Ik heb contacten in het Antoni van Leeuwenhoek. Ze zijn daar heel goed met zaadbalkanker,’ zei de uroloog. ‘Je komt nu op een rijdende trein terecht – en je kan er maar beter niet vanaf springen.’

Dat was ik niet van plan.

‘Zaadbalkanker is agressief – celdeling gaat in je testikels heel snel,’ legde ze uit. ‘Normaal is dat iets goeds, het is noodzakelijk voor de vorming van zaadcellen. Maar nu

niet. Je hebt vlak bij je ballen lymfeknopen zitten, en via je lymfestelsel kan de kanker zich snel door je lichaam verspreiden. Daarom moeten we deze bal er zo snel mogelijk uit halen – het protocol is dat dat binnen 72 uur gebeurt.’

Ze zou even gaan bellen, en vroeg aan de verpleegkundige of ik me zolang in een kamertje kon terugtrekken.

‘Dan kun je je naasten inlichten.’

Ze zei het echt. Naasten.

Er is iets geks aan het brengen van slecht nieuws. Tot het moment dat je de bom dropt, leeft je ‘naaste’ nog in een andere realiteit. Een soort parallelle tijd, zoals in een vliegtuig zonder mobiel bereik. Er kan beneden op aarde iets vreselijks gebeuren, maar op dat moment, in de cabine hoog in de lucht, is dat voor jou nog niet gebeurd.

‘Weet je zeker dat ik niet mee moet gaan?’ had Steven die ochtend nog gevraagd.

‘Nee joh, ik red me wel,’ had ik zelfverzekerd gezegd. ‘De huisarts zei dat het waarschijnlijk niets ergs was.’

Het zou de eerste dag in weken zijn dat hij weer eens naar kantoor zou gaan. De coronamaatregelen waren wat verruimd en het thuiswerken was hem zijn oren uit gekomen. Ik vond dat hij moest gaan – het kon van alles zijn en het was vast geen kanker. Dat had de huisarts immers gezegd.

‘Wat erg.’

Ik hoorde Stevens stem breken terwijl hij in één klap neersmakte op aarde.

‘Ik kom eraan.’

Hij wilde meteen op de fiets springen, de tocht van ruim

veertig minuten dwars door de stad zo snel mogelijk maken. Zijn collega's zeiden dat hij tenminste eerst even zijn koffie moest opdrinken. Een advies van wonderlijke eenvoud.

Ik belde mijn ouders.

'Gezellig dat je belt, ik ga er even goed voor zitten.' Mijn vader, opgewekt als altijd. 'Heb je mijn mailtje trouwens nog gezien, over dat archiefonderzoek?'

'Ja, maar papa...'

'Zal ik je anders het stuk dat ik erover aan het schrijven ben doorsturen?'

'Ja, maar papa, ik bel eigenlijk...'

'Wacht, ik roep je moeder even. Dan zet ik de telefoon op speaker.'

Nadat ik mijn naasten had ingelicht, bleek ik groen licht te hebben van het Antoni van Leeuwenhoek. Ik kon komen, waarschijnlijk zou ik diezelfde dag nog geholpen kunnen worden. De verpleegkundigen zeiden me met een ernstig 'Sterkte' gedag. Zij waren op de hoogte, zoveel was duidelijk. Op een soort perverse manier ga je je op zo'n moment heel bijzonder voelen. Een patiënt met iets Heel Ergs.

De paarse neonletters bleven op mijn voorhoofd knip-pen en in een film zou er een stemmig nummer van Lana Del Rey hebben geklonken, terwijl ik met een verdrietig doch stijlvol opgeheven hoofd door de naar rubber en kamfer ruikende gang schreed. De andere wachtenden bij de afdeling Urologie keken me met zwijgend, begripvol respect na. In werkelijkheid liep ik met bibberende handen en zwabberende voeten langs mensen die verdiept waren in hun telefoon, en wachtte in de hal op Steven.

Niet lang daarna fietsten we door het rechtlijnige stadsdeel Nieuw-West naar het Antoni van Leeuwenhoekziekenhuis. Voluit Nederlands Kanker Instituut – Antoni van Leeuwenhoek, maar AvL voor intimi. Dat ziekenhuis heeft een wonderlijke eigenschap: het is niet moeilijk je er thuis te voelen. Misschien komt het doordat iedereen die je daar ziet op de een of andere manier met kanker te maken heeft. Dat heeft iets geruststellends, iets vriendelijks. Iets gezelligs haast, hoe pervers dat ook klinkt. Iedereen, van de portier tot de medewerker van de coffeecorner tot de zaalarts, is duidelijk getraind in communiceren met mensen wier wereld in elkaar dondert. Iedereen kent zijn rol en speelt die heel vanzelfsprekend. Mijn rol was die van een passagier die zonet gedwee op een rijdende trein was gestapt – ik kon er maar beter niet af springen.

Ik moest een intake doen, bij het ‘backoffice’. Vanwege het virus moest Steven in de wachtkamer blijven. Of, zoals de medewerker van het backoffice zei: ‘Uw partner mag daar even wachten.’

Zo gaat dat in de medische wereld; je mag de hele tijd van alles – maar o wee als je het niet doet.

‘Weet je zeker dat je hier moet zijn? Ik kan je niet vinden in het systeem.’ De suikerzoete medewerker van het backoffice tuurde op haar scherm.

Ik schudde met mijn hoofd.

‘Ik weet het echt zeker.’

‘Ja, begrijp me niet verkeerd, maar dit is wel erg ongebruikelijk. Mensen komen eigenlijk niet op deze manier binnen.’

Ik zei dat ik dat begreep.

‘Maar ik heb het toch echt niet verzonnen.’

‘Nee, dat denk ik ook helemaal niet. Maar het is wel erg

ongebruikelijk,' herhaalde de intakemedewerker nog maar eens.

Dat was ik in principe wel met haar eens, ik vond het ook allemaal erg ongebruikelijk. Ik vroeg me af wanneer ze zou gaan vragen wat voor soort kanker ik had – het was immers een kankerziekenhuis. Ik keek verlangend naar de andere kant van de ruimte, waar ik wist dat Steven achter het scherm van plexiglas op een bankje zat.

'Kan jij even meekijken? Meneer zegt dat ie hier zo snel mogelijk naartoe moest komen, maar ik kan niets vinden in het systeem.'

De ingeschakelde collega van het naastgelegen bureau wierp een blik op het scherm en richtte zich samenzwerderig tot mij.

'Ik weet al wat er aan de hand is. U mag naar de spoedafdeling gaan – dit gaat heel snel.'

Ze had geen woord te veel gezegd, want op de spoedafdeling lag op een bed al een operatiehemd klaar. Ernaast een merkwaardig soort onderbroek die het midden hield tussen een oma-slip en een jockstrap. Ik mocht in het bed gaan liggen, er zou iemand een intake bij me komen doen. Ik vroeg me af hoeveel intakes ik nog mocht doen voordat ik dan ook echt binnen was. Mijn fiets sleutels prikten in mijn dijbeen, terwijl ik probeerde de bovenkant van het matras zo ver mogelijk omhoog te zetten, om net te doen alsof ik normaal zat. Maar ondertussen knipperde het patiënten-neonlicht op mijn voorhoofd door.

Een verpleegkundige kwam langs, om bloed te prikken. Ze had kort blond haar en rook naar melkschuim. Op docerende maar niet per se onvriendelijke toon begon ze tegen Steven te praten, die was meegelopen naar de spoedafdeling.